

Маленький хлопчик Джеральд
надзвичайно любить спостерігати
за життям тварин.

Він та його сім'я переїжджають
із Англії на грецький острів Корфу.
Які тварини стануть мешканцями
трьох різних будинків,
у яких вони житимуть,
та які пригоди чекають
на хлопчика і його рідних у новому краї?

Про все це ви дізнаєтесь із оповіді
юного Джеральда Даррелла —
майбутнього вченого-натураліста,
котрому вдалося здійснити
свою дитячу мрію —
відкрити власний зоопарк.

Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

СЛОВО НА СВІЙ ЗАХИСТ

А іноді перед сніданком
цілих шість разів я встигала
повірити у неможливе.
БІЛА КОРОЛЕВА.

Льюїс Керролл
«Аліса у Задзеркаллі»

Це розповідь про те, як наша родина прожила п'ять років на грецькому острові Корфú*.

Спочатку я хотів описати світ живої природи острова з краплиною смутку за далеким дитинством, але зробив серйозну помилку, впустивши свою рідню на перші сторінки книги. З'явившись на папері, мої родичі зручно влаштувалися самі та ще й позапрошували різноманітних друзів у всі розділи. І тільки завдяки величезним зусиллям та неабиякій спритності мені пощастило присвятити декілька поодиноких сторінок виключно тваринам.

* Корфú (наголос на останньому складі) — найпівнічніший острів Іонічного архіпелагу. Місцеві греки називають його Кéркiра (Кéркура). Найвища точка — гора Пандократор («Вседержитель») заввишки 911 метрів.

Я намагався змалювати мою сім'ю точно й правдиво, саме такими, якими я їх бачив. Однак, щоб пояснити їхні найбільш чудернацькі вчинки, треба сказати, що тоді, на Корфу, всі ми були дуже молоді: Ларрі, найстаршому, виповнилося двадцять три; Леслі — дев'ятнадцять; Марго — вісімнадцять; а я, найменший, перебував у юному і вразливому віці десяти літ. Ми ніколи не знали напевне, скільки років нашій мамі, з тієї причини, що вона завжди забувала про дні свого народження. Скажу лише — мама була достатньо дорослою, щоб мати чотирьох дітей. На її прохання пояснюю також, що мама — вдова, бо, як передбачливо зауважила вона, люди можуть подумати бозна-що. Навряд чи мені вдалося б написати цю книжку без допомоги й дружнього сприяння декотрих осіб. Говорю це для того, щоб відповідальність за неї поділити на всіх порівно.

Отже, моя найщиріша подяка: Докторві Теодору Стефанідесу. З властивою йому великодушністю він дозволив мені скористатися матеріалами своєї неопублікованої праці про острів Корфу, а також щедро постачив мені безліч жаклих каламбурів; деякі з них я використав. Моїм рідним. Врешті-решт це вони мимоволі стали основними героями повісті і значною мірою допомогли мені під час роботи над книгою, шалено сперечаючись з приводу кожного епізоду, який я з ними обговорював. Моїй дружині — за те, що вона голосно сміялася, читаючи рукопис, і цим надзвичайно тішила мене. Потім, правда, вона пояснила, що її смішила моя орфографія. Софі, мої секретарці. В її обов'язки входило розставляти коми і нещадно виправляти незграбні інфінітивні звороти.

Особливу вдячність я хотів би висловити нашій матері, їй і присвячую цю книгу. Як ніжний, самовідданий і чуйний Ной, мама сміливо вела свій ковчег із кумедни-

ми нащадками крізь бурхливе житейське море, завжди готова до бунту, раз у раз долаючи фінансові мілини, ніколи не певна того, що команда схвалить її дії, і завжди готова бути відповідальною за будь-які неполадки на кораблі. Неймовірно, що мама знаходила сили переносити це плавання, проте вона його переносила і навіть залишалась при здоровому розумі. Як твердить мій брат Ларрі, і він має рацію, ми можемо пишатися тим, як ми виховали нашу маму; всім нам вона робить честь. Їй вдалося досягти тієї щасливої нирвани, де ніщо вже не приголомшує і не дивує.

Ось, наприклад, недавно, наприкінці тижня, коли мама залилася вдома сама, їй несподівано привезли кілька кліток. У них було: двійко пеліканів¹, ясно-червоний ібіс², яструб³ та вісім мавпочок⁴. Хтось слабший, можливо, і розгубився б від такої притичини, але тільки не мама. В понеділок уранці я побачив її в гаражі, — там за нею ганявся роздратований пелікан, якого вона пробувала годувати сардинами⁵ з бляшанки.

— Нарешті ти прийшов, синку, — ледве дихаючи, сказала вона. — Цей пелікан завдав мені трохи клопоту.

Я спитав, звідки вона знає, що це мої тварини.

— Ну, звісно, твої, любий. Хто ще міг би надіслати мені пеліканів?

Це доводить, як добре мама розуміє принаймні одного зі своїх дітей.

Насамкінець я волів би підкреслити, що все написане тут про острів та його жителів — чистісінька правда. Наше життя на Корфу нагадувало сонячну буфонаду*, іскрометну комічну оперу.

* Буфонада (від *ital.* buffonata — блазнювання) — перебільшено-комічна манера акторської гри, жартівлива вистава, дійство, побудоване на прийомах майданного театру.

Гадаю, всю чарівність і неповторну атмосферу цього куточка землі точно відтворено на морській карті тих часів. Під детальними обрисами острова Корфу́ й берегової лінії континенту, внизу, стояла невеличка примітка для мореплавців: «Обережно! Бакени^{*}, що позначають мілини, часто опиняються тут не на своїх місцях. Моряки, будьте уважні біля цих берегів!»

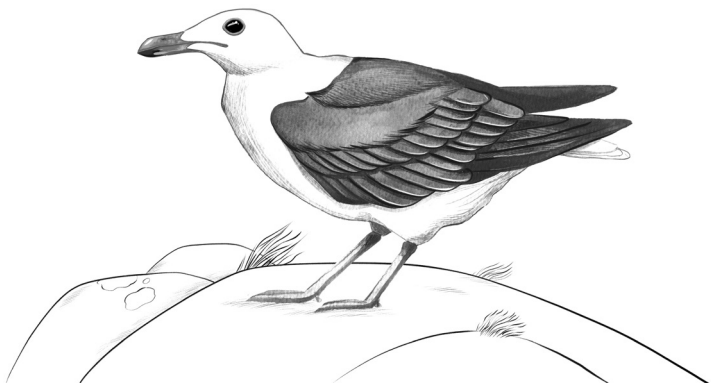
* Бакен (від *нідерл.* baken) — плаваючий знак на якорі для позначення місць, небезпечних для навігації суден, зокрема, мілин.

Частина перша

Розділ 1

МІГРАЦІЯ

Пронизливий вітер задув липень, мов свічку, і над землею повисло свинцеве небо серпня. Сіялась холодна колюча мряка, раз у раз здіймаючись од вітру щільними сірими хвилями. Вздовж пляжів Борнмута* дерев'яні купальні невиразно блимали на зеленово-сизе піняве море, а воно з гуркотом розбивалося об бетонні узбережні моли.

Мартини⁶ неспокійно кидалися над портом, ширяли над дахами будинків на пружних крилах, жалібно квилячи. Така погода зумисне створена для того, щоб терзати людей. Того дня наша родина виглядала не вельми привабливо, бо негода, як завжди, принесла з собою

* Борнмут (англ. Bournemouth) — місто-курорт на березі Ла-Манша у графстві Дорсет (Великобританія). Родина Дарреллів мешкала у місті в 1931–1935 рр. перед переїздом на Корфу і знову повернулася туди у роки війни. Саме у Борнмуті в 1955 р. було написано цю повість.

цілий набір звичних хвороб. Я підхопив катар*, хрипко дихав відкритим ротом, а голову мені немов залило цементом.

Вмостившись на підлозі, я розбирав свою колекцію мушель⁷. Мій брат Леслі, хмурий і роздратований, скупився біля каміна, у нього було запалення середнього вуха зі слабкою, проте невпинною кровотечею. У Марго, моєї сестри, з'явилися нові прищики на обличчі, і так уже вкритому червоними цятками. У мамі почався сильний нежить разом із загостренням ревматизму. І тільки мій найстарший брат Ларрі не постраждав; але достатньо було й того, що він дратувався через наші хвороби.

Ларрі, звісно, все це й розпочав. Решта були просто безсилі думати про щось інше, крім власного нездужання; але ж Ларрі саме Провидіння обрало для того, щоб він мчав крізь життя маленькою світлою петардою, запалював ідеями інших, а потім згортався у клубочок лагідним кошеним, відмовляючись відповідати за наслідки. День тягнувся поволі, а Ларрі злостився чимраз більше. Нарешті, сердито роззирнувшись по кімнаті, він чомусь вирішив, що це мама в усьому винна, і став нападати на неї.

— Ну навіщо ми терпимо цей триклятий клімат? — спитав він зненацька, вказуючи на залите дощем вікно.

— Ви лише гляньте! І, якщо вже так, гляньте на нас... Марго роздулась, мов тарілка з рум'яною кашею... Леслі швендяє довкола, запхавши в кожне вухо по чотирнадцять сажнів вати... Джеррі хрипить, неначе в нього зроду розщеплене піднебіння... А подивіться на себе! Ви день по дню хирієте і в'янете!

* Катар — назва катарального запалення слизової оболонки верхніх дихальних шляхів з рясним виділенням мокрот.

Мама відірвалася від грубезного тому «Кулінарних рецептів із Раджпутани*» і обурено вигукнула:

— Зовсім ні!

— Не суперечте, — напосідав Ларрі. — Ви себе вкрай занедбали... а діти ваші схожі на серію ілюстрацій з медичної енциклопедії.

На це мама не змогла підшукати вбивчої відповіді, а тому лише пильно зиркнула на сина і знову поринула в читання.

— Сонячні промені! Ось що нам потрібне, — правив своєї Ларрі. — Ти згоден, Лес?.. Леслі... Лес!

Леслі витяг з одного вуха чималий жмут вати.

— Що ти кажеш? — спитав він.

— Ну от! — Ларрі тріумфуюче обернувся до мами. — Спілкування з ним перетворюється на обтяжливу процедуру. Ну куди це годиться? Один брат не чує, що йому кажуть, другого ви самі не можете зрозуміти. Ні, час уже вжити заходів. Хіба я можу створювати свою безсмертну прозу в гнітючій атмосфері, де пахне евкалиптовою⁸ настоянкою?

— Звичайно, синку, — неуважно відповіла мама.

— Всім нам бракує сонця, — не відступав Ларрі. — Сонце... край, де ми могли б жити привільно.

— Авжеж, любий, це було б чудово, — майже не слухала його мама.

— Вранці я отримав листа від Джорджа... Він пише, що Корфу — дивовижний острів. Може, спакуємося та й гайнемо в Грецію?

* Раджпутана — історична область на Півночі Індії (частина сучасного Раджастану) та сусіднього Пакистану. Родина Дарреллів деякий час проживала в Індії, але повернулася до Борнмута після смерті голови сім'ї Лоуренса Семюеля Даррелла, який працював головним інженером при спорудженні Дарджилінзької Гімалайської залізниці.

— Гаразд, синку, як хочеш, — необачно зронила мама. Хоча з Ларрі вона звичайно була насторожі, намагаючись не сказати зайвого.

— Коли? — здивувався Ларрі з її поступливості.

Мама зрозуміла свій тактичний прорахунок і неквапливо опустила «Кулінарні рецепти із Раджпутани».

— Думаю, синку, краще тобі спершу поїхати самому і все владнати. А згодом ти напишеш мені, і, якщо там добре, ми всі до тебе приїдемо, — розмірковувала вона.

Ларрі кинув на неї нищівний погляд.

— Те ж саме ви торочили, коли я запропонував їхати до Іспанії, — нагадав він. — Два нескінченні місяці я просидів у Севільї, чекаючи на вас, а ви лише писали мені довгі листи про питну воду й санітарні умови, так ніби я був муніципальним радником чи мером. Ні, якщо вирушати в Грецію, то тільки всім разом.

— Ти перебільшуєш, Ларрі, — несміливо заперечила мати. — Крім того, я не можу отак взяти й поїхати. Треба щось вирішити з оцим будинком.

— З будинком? Бійтеся Бога, що тут вирішувати? Продайте його, та й по всьому.

— Це неможливо, синку! — мама була явно шокована.

— Чому?

— Я ж його щойно купила!

— От і продайте, поки він не обліз.

— Не кажи дурниць, любий, — твердо заявила мама. — Це абсолютно виключено. Це було би просто божевіллям.

І от ми продали будинок і майнули на південь від хмарного англійського літа, неначе зграя перелітних ластівок⁹.

Подорожувалося нам легко, бо ми взяли з собою лише найнеобхідніше. Коли на митниці перевіряли наш багаж, вміст валіз наочно продемонстрував характер та інтереси кожного з нас. Приміром, багаж Марго складався з маси прозорих шовкових убрань, трьох брошур для охочих схуднути і батареї пляшечок з різними лосьйонами проти прищів. У валізі Леслі лежало: два пуловери, пара штанів (в них було загорнуто два револьвери), пневматичний пістолет, книжка під назвою «Будь сам собі зброярем» і велика сулія з мастилом, що протікала. Ларрі віз за собою дві скрині книг і саквояж з одягом. Мамин багаж був розумно розподілений між речами особистого вжитку і численними довідниками з кулінарії та садівництва. Я взяв тільки те, що було необхідне, аби не втомитися під час довгої мандрівки: чотири книги з природознавства, сачок для метеликів, цуцика і слоїк від джему, повний гусениць¹⁰, які щомиті могли перетворитися на лялечок¹¹.

Отже, згідно з нашими стандартами, цілковито споряджені, ми покинули глейові береги Англії. Франція, вмита дощами й сумна; Швейцарія, схожа на різдвяний торт; Італія, буйна, життєрадісна, пахуча, — проминули, мов швидкоплинні спогади. Крихітний кораблик, пульсуючи, мов живий, відійшов од чобітка Італії і опинився серед сутінкового моря. Доки ми спали в парких каютах, десь на місячній гладіні вод судно перерізало невидиму лінію поділу й увійшло в ясний дзеркальний світ Греції. Помалу відчуття цієї зміни проникло в нас; на світанку ми прокинулись і, схвилювані, вийшли на палубу. У променях світанкової зорі море здіймало свої гладенькі блакитні хвилі. В кільватері*, немов білий павичевий¹²

* Кільватер — струмінь води по лінії кіля позаду судна, що рухається.

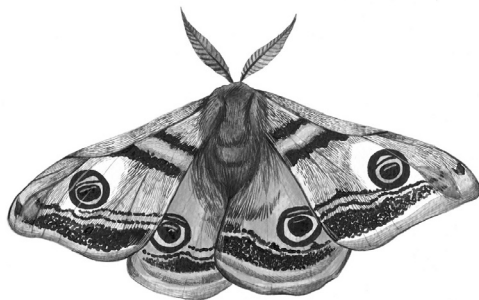
хвіст, пінилися ніжні струмки, зблискуючи бульбашками. Небо було бліде, з жовтими плямами на східному обрії. Попереду лежала шоколадно-брунатна земля, оповита туманом, зі шляркою піни внизу. Це був Корфú.

Ми напружували зір, щоб розрізнити обриси гір, долини, шпилі, міжгір'я, пляжі, але бачили перед собою тільки силует острова. Нараз сонце піднялося над видно-колом і небо стало емалево-синім, як око сойки¹³. Безмежна морська гладінь спалахнула на мить і прибрала густого лілового кольору із зеленими відблисками. Туман розвіявся швидко, хвилястими смужками, і нам відкрився острів: гори його немовби спали під зім'ятою брунотною ковдрою, в брижах зеленіли оливкові¹⁴ гаї. Вздовж узбережжя, мов біласті ікла, вигнулись пляжі в оточенні сліпучо-золотих, червоних, крейдяних скель. Ми обійшли північний мис, гладкий стрімчак іржавого кольору з вимитими в ньому печерами. Темні хвилі несли туди піну від нашого кильватера, а біля самих отворів спрагло, з шипінням, крутилися серед скель. За мисом гори відступили, їх змінила ледь похила рівнина зі срібlistою зеленню олив; де-де здіймався до неба чорний кипарис¹⁵. У мілких затоках вода лазурово ясніла, а з берега навіть крізь гуркіт моторів до нас долітав голосний, тріумфуючий дзвін цикад¹⁶.

Розділ 2

НЕСПОДІВАНИЙ ОСТРІВ

Ми проштовхались крізь гамір і метушню митниці й опинилися на осяяному сліпучим сонцем надбережжі. Довкола містечко по крутосхилах здіймалося вгору — безладно розкидані яруси барвистих хаток із зеленими віконницями, ніби розгорнуті крильця тисячі метеликів. Позаду неймовірною блакиттю сяяла затока, гладка, мов таріль. Ларрі прошкував швидко, гордовито відкинувши голову і з виразом такої королівської пихи на обличчі, що його малий зріст не впадав в око. Він пантрував за носіями, що тягли скрині з книжками. За ним войовниче крокував міцно збитий коротун Леслі, а в кінці процесії у хвилях мусліну й парфумів пливла Марго. Маму, схожу на тендітного, обуреного повсталого місіонера, нетерплячий Роджер силоміць потяг до найближчого ліхтарного стовпа. Вона стояла, дивлячись у простір, поки він давав розрядку своїм накопіним почуттям після тривалого сидіння під замком. Ларрі найняв дві напрочуд ветхі тарадайки, в одній розмістив багаж, а в другу заліз сам. І сердито роззирнувся навколо.

— Ну? — прорік він. — Чого ми чекаємо?

— Ми чекаємо маму, — пояснив Леслі. — Роджер знайшов ліхтар.

— О Боже! — вигукнув Ларрі і, випроставшись, про-
ревів: — Не баріться, мамо! Хутчій! Пес може потерпіти.

— Іду, синку, — слухняно відгукнулась мама, не ру-
шивши з місця, бо Роджер ще не збирався полишати
стовп.

— Цей клятий пес заважав нам цілу дорогу, — бур-
кнув Ларрі.

— Май терпіння, — обурилася Марго. — Собака не
винен... Ти вже забув, як ми цілісіньку годину чекали
тебе в Неаполі?

— У мене був розлад шлунку, — холодно зронив
Ларрі.

— І в нього, може, теж розлад, — переможно заяви-
ла Марго. — Хоч шило, хоч шайка.

— Не шайка, а швайка, ти хотіла сказати.

— Хоч би що я хотіла, це одне й те саме.

У цю мить надійшла мама, злегка скуйовджена, і ми
перевели нашу увагу на Роджера, якого треба було по-
садити в кеб. Роджер досі ніколи не їздив у таких чор-
топхайках і тому глипав на візок підозріливо. Врешті-
решт довелося заштовхнути його силоміць, а потім під
несамовитий гавкіт вмощуватися самим. Кінь з переляку
рвонув уперед, а ми всі звалились у купу, придушивши
Роджера, що лементував, аж захлинався.

— Нічогенький початок, — ущипливо зауважив Лар-
рі. — Я думав, що ми в'їдемо зі шляхетним, величним
виглядом, а ми... ми вступаємо у місто, наче трупа серед-
ньовічних акробатів.

— Не переймайся, синку, — заспокоювала його мати,
поправляючи капелюшок. — Скоро вже готель.

Коли візок з брязкотом гуркотів до центру, ми, на-
струнчившись на сидіннях з кінського волосу, силкува-
лися прибрати гордовитого вигляду, такого потрібного
для Ларрі.

Роджер, затиснутий у міцних обіймах Леслі, переки-
нув голову через край візка і закотив очі, немов надій-
шла його остання хвилина. Ми проминули завулок, де на
сонечку грілись чотири кудлаті безпородні пси¹⁷. Роджер
напружився і голосно, надсадно загавкав. Одразу зба-
дьорившись, пси з пронизливим дзявканням рвонули за
візком. Наші гордовиті пози було безнадійно порушено,
оскільки двоє тримали тепер ошалілого Роджера, а ре-
шта, перегнувшись назад, відчайдушно махали журна-
лами й книжками, відганяючи зграю переслідувачів. Це
ще більше роздразнило їх, з кожним новим провулком
собак дедалі більшало, і, коли ми котили головною вули-
цею міста, біля наших коліс крутилося двадцять чотири
оскаженілих барбоси.

— Чому ви нічого не зробите? — підвищив голос Лар-
рі. — Це ж просто сцена з «Хатини дядька Тома»*.

— От і зроби що-небудь, замість базікати, — відрізав
Леслі, все ще борюкаючись з Роджером. Ларрі миттю
скочив на ноги, вихопив батіг із рук здивованого візника
і стьобнув по собачій зграї. Одначе промахнувся і впері-
щив по потилиці Леслі.

— Що в біса ти виробляєш? — ревнув Леслі, оберта-
ючи до нього розпашіле від люті обличчя.

— Я ненавмисне, — безтурботно пояснив Ларрі. —
Давно не практикувався... не тримав батога в руках.

* «Хатина дядька Тома» (1852) — роман американської пись-
менниці Гаррієт Бічер-Стоу, в якому засуджується рабовлас-
ницький стрій. Ларрі, вірогідно, має на увазі, що полювання на
рабів-утікачів часто відбувалося із залученням собак.

— Ну так обережніше, хай тобі грець! — гарячкував Леслі.

— Годі, годі, синку, він же ненароком, — сказала мама.

Ларрі ще раз стьобнув батогом по зграї і збив з мами капелюшок.

— Від тебе клопоту більше, ніж від собак, — дорікнула Марго.

— Обережніше, синку, — мовила мама, хапаючись за капелюшок. — Ти можеш поранити кого-небудь. Краще б ти облишив батіг.

У цю мить візник спинився перед під'їздом з вивіскою: «Швейцарський пансіонат». Собаки, відчувши, що нарешті вони зможуть помірятися силою з оцим розманиженим чорним псом, який розкошує в екіпажі, щільно оточили нас зусібіч. Двері готелю прочинились, з'явився старезний консьєрж з бакенбардами і став незворушно споглядати веремію на вулиці. Перетягти Роджера з візка в готель було нелегкою справою. Нести на руках важкого собаку і весь час його стримувати — для цього знадобилися зусилля всієї родини. Ларрі забув про свою величну позу і розважався тепер досхочу. З батогом у руках, пританцьовуючи на тротуарі, він пробивався крізь собачий заслін. Леслі, Марго, мама і я тягли Роджера, який щосили пручався й гарчав. Врешті-решт ми ввалились до вестибюля. З'явився господар готелю і витріщився на нас з острахом і цікавістю. Мама, у збитому набік капелюшку, міцно стискаючи в руці мою банку з гусеницями, чарівно усміхнулась йому, немовби наш приїзд був найбуденнішою подією у світі.

— Наше прізвище Даррелл. Сподіваюсь, для нас за-резервовано кімнати?